

ДО ПИТАННЯ АДЕКВАТНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

Г.П. Пасічник

Одним з досягнень української лінгвістики й перекладознавства зокрема, є розгляд тексту оригіналу як дискурсу. Розуміння комунікативної організації тексту значно полегшує роботу перекладача, оскільки завданням перекладу, за висловом Р. Зорівчак, є не копіювання елементів і структур оригіналу, а схоплення їхніх функцій і відтворення їх засобами рідної мови [1, 17]. Запропонована методика перекладу має на меті віднаходження ключових лексичних одиниць, використання основних типів конденсації та компресії з послідовним абстрагуванням головного змісту. При розгляді динамічної єдності текстової інформації на граматичному рівні виділяються два комунікативних центри: тема (дане) та рема (нове), причому тема викликає появу інформаційно значущої реми. Тема-ремачна організація вважається науковцями однією з дискурсивних характеристик тексту, тому є важливими при декодуванні [2, 46]. На думку І.Гальперіна, Г.Золотової, тематична частина твору виноситься “у позицію заголовку, а весь послідовний текст виступає у якості якісної текстової домінанти (реми)” [3, 25; 4, 61]. Поняття домінанти ввів у науковий зворот На думку психофізіолога Л.Ухтомського, який ввів у науковий зворот поняття домінанти, саме цей принцип є основою уваги і предметного мислення. У подальшому це поняття стало одним із найбільш плідним у філологічній науці. Різниця у підході визначає типи домінант та їх назви: ремачна (Г.Золотова), емоційно-сміслова (В.Кухаренко). У нашому аналізі ми зосередимось на ремачній домінанті, тобто текстової, яка зумовлена насамперед актуалізацією формальних засобів. Такий підхід допоможе віділити об’єктивно протікаючі у тексті процеси від наших суб’єктивних інтерпретацій, а отже застереже від помилок у перекладі. Поняття ремачної домінанти є ефективним інструментом аналізу тексту, передусім формальних засобів вираження змісту.

Роман “*Wuthering Heights*” (1847) англійської письменниці Ем.Бронте обраний матеріалом для унаочнення вищенаведених положень, оскільки у російському перекладі назва звучить “Грозовой перевал” [5, 3], а в українському “Люті висоти” [6, 63], що несе певне коннотативне протиріччя. За висловом Р.Галліка цей твір є “втіленням ідеї райського щастя Ем.Бронте” (*heaven’s happiness*) [7, 457]. Виходячи з того, що найбільший обсяг знань отримується вербальним шляхом, ми звернулись до словника Роже, у якому синонімічний ряд слова *heaven’s* → *heavenly* – *celestial-unealthy-from on high* [8, 222], підтверджує понятійну співзвучність заголовку інтенції письменниці.

Л.Новіков вказував на важливість вибіркового аналізу мовних домінант, оскільки суцільний аналіз може відвернути від головного [9, 30]. Саме тому аналізу піддається одна із композиційно-мовленнєвих універсалий художнього тексту – описи природи, яких у творі “*Wuthering Heights*” виявлено одинадцять. Конфлікт роману визначається зіткненням мрії з дійсністю, протиставленням двох світів – бідних та багатих. Пейзажі у творі є співучасниками, провісниками подій та символами пошуків вершин щастя (*height of love’s rare universe*). Оскільки слово *heights* є темою роману, то ремачною частиною назви твору є також і описи природи. Словникове тлумачення: *height – being tall: the quality of being tall or high; high place [usually pl.] (often used in names): a high place or position; strongest point/level/: the point when sth is at its best or strongest, (heights)[pl.] a better or greater level of sth; extreme example: [sing.] an extreme example of a particular quality* [10, 632] виявляє поєднання понять високого, підвищеної ділянки землі з силою, напругою і величчю. Лексична одиниця *heights* у заголовку розміщена з власною назвою *Wuthering*, яка сама по собі є нейтральною, однак під впливом іменника та тексту як інтегруючого феномена відбувається її якісна зміна, в результаті чого вони разом акумулюють і передають головну концептуальну інформацію тексту роману. Слово *heights* відноситься до лексико-тематичного поля “природа”. Пейзаж, згідно словникового визначення – це “опис, зображення природи в літературі...; загальний вигляд якоїсь місцевості, картина природи; краєвид” [11, 713]. Першостіхіями усього сущого є повітря, вода, земля, вогонь, тому лексику тематичного поля “природа” можна класифікувати відповідно ним (дивись таблиця 1). Розподіл слів відповідає протиставленню високого і матеріального: 36 слів з підгрупи “повітря” та 45 – з тематичної групи “земля”. Перевага лексики тематичної групи “земля” – у ремачній частині аналізованого тексту зумовлена пошуками письменницею справжнього щастя на землі. Розглянемо декілька типових описів природи з роману “*Wuthering Heights*”:

“*It was a very dark evening for summer: the clouds appeared to thunder, and I said we had better all sit down; the approaching rain would be certain to bring him home without further trouble.*” [5, 84]

Незважаючи на прогнози про швидке повернення Гіткліффа, опис наближення грози віщує нещастя. Слова *cloud, evening, rain, summer, thunder* відносяться до тематичної групи “повітря”, яке означає: *the space above the ground or that is around things* та синонімічне: *atmosphere, ether, sky, welkin* [28; 17]. Поняття *sky- firmament, heavens-heaven, unearthy* [8, 461, 222] несе у собі позитивний заряд, відповідаючи прагненню Ем.Бронте знайти неземне кохання. Однак градація слів з негативною конотацією: *very dark – appeared to thunder- the approaching rain- further trouble* надають ситуації драматизму. Г.Золотова, Л.Новіков виділяють три види текстової домінанти: предметна (на перший план у ремачній частині – іменники та їх замітники), якісна (прикметники, прислівники), динамічна (дія, рух – дієслова). У цьому фрагменті у наявності змішаний тип ремачної домінанти. А весь опис являє собою автономну тема-ремачну текстову структуру (T1→P1; T2→P2; T3→P3), яка фактично створює зображення у декількох планах. Кожна тема є насправді підтемою, утворюючи рему та розвиваючи номінацію заголовку *heights*.

Таблиця 1 – Розподіл лексики концепту “нейзаж” у романі “*Wuthering Heights*” Ем.Бронте

Повітря	Вода	Земля
1	2	3
midnight-1 evening-2 afternoon-1 dusk-1 moon-1 storm-1 wind-2 thunder-3 mist-1 vapour-1 sun-3 shadow-2 moist-1	snow-1 fragrance-1 blue-1 spring-1 water-1 sough-1 beck-1 heights-3 slope-1 descent-1 stone-1 cleft-1 craggs-2	bough-1 park-1 plant-1 turf-1 leaf-1 bloom-2 grass-2 wood-1 apple tree-1 garden-1 apple-1 court-1 primrose-1

Продовження таблиці 1

1	2	3
sky-2 cloud-3 rain-2 drops-1 breeze-1 weather-1 winter-1 frost-1 25 – 36	valley-1 marshes—1 moor-3 earth-1 heath-1 glen-1 hollow-1 tree-4 3 – 3	root –1 peat-1 bee-1 lark-1 throstle-1 blackbird-1 linnet-1 cuckoo-1 35 – 45

Всього: 63 ЛО (лексичних одиниць) – 84 СВ (слововживань)

У наступному фрагменті природа не лише в одній емоційній тональності з настроями персонажів, але швидше є дійовою особою:

“The place of Catherine’s interment, to the surprise of the villagers, was neither in the chapel, under the carved monument of the Lintons, nor yet by the tombs of her own relations, outside. It was dug on a green slope, in a corner of the kirkyard, where the wall is so low that heath and billberry plants have climbed over it from the moor; and peat mould almost buries it.” (5, 168)

Ем.Бронте використовує лише лексику тематичної групи “земля” для опису місця поховання родини Кеті – *slope, moor, heath, bilberry plant, peat*. Тематична домінанта заголовку виражена у рематичній частині предметно і динамічно – іменниками і дієсловами. Розвиток топіку простежується у синонімічних іменниках - *moor, monument, tomb*; та у дієслові - *climb*. Словник Роже подає наступні синоніми: *height – (n) elevation-tallness-mount-moor-moorland-uplands—hill- cliff-crag- peak-monument-dome-etc; (v) be high, mount- grow –rise elevate(see:ascent) -(adj) high-lofty- towering-top-hilly-sky-high-etc; (adv) on high- high up- up-above- aloof-in the clouds* [8, 223], які фактично є ведучими, домінуючими мовними засобами, за допомогою яких організується інтеграція пейзажів. Опис цвинтаря є провідником драматично-напружених подій у житті персонажів. Цілковита відсутність слів інших тематичних груп не створює безнадійності, оскільки три слова співзвучні тематичній домінуванті *heights*, семантика якої забарвлена оптимістично.

Розглянемо пейзаж, який є співзвучний внутрішньому психологічному стану персонажів - початку закоханості Кеті з Гертоном:

“We were in April then: the weather was sweet and warm, the grass as green as showers and sun could make it, and the two dwarf apple trees, near the southern wall, in full bloom.” [5, 326]

Лексика тематичних груп “повітря” і “земля” розподілена порівно - *weather, shower, sun; grass, apple tree, bloom*. Образні засоби створюють ліричну атмосферу, вносячи розрядку у напруженість попередніх описів природи: *sweet, warm, green*. У цьому пейзажі спостерігається полярне розгортання тематичної домінуванті *height – dwarf – littleness - smallness - shortness* [8, 155, 288].

Перевага лексики тематичної підгрупи “земля”(45 слів) у рематичній частині тексту зумовлена пошуками Ем.Бронте справжнього щастя на землі. Дані аналізу та загальноприйняті рекомендації перекладати заголовок після ознайомлення зі змістом тексту дають підстави вважати найадекватнішим переклад назви роману “*Wuthering Heights*” як “Гривої перевал”, оскільки вона несе у собі відтінок драматичної напруги рематичної частини твору. Предметна тематична домінанта *heights* виявляється у лексичних ланцюгах з предметів і явищ оточуючої природи, предстає у виді дієслів, прислівників, прикметників. Розуміння основ дискурсного аналізу дозволяє збільшити відповідність елементів текстів оригіналів і перекладу, тим самим уникнути перекладацьких непорозумінь. Така методика сприяє збереженню комунікативної спрямованості та емоційності художнього твору, гармонізації тексту перекладу по моделі оригіналу.

SUMMARY

The article deals with the problems of translation. An attempt is made to investigate how the translator can harmonize the text according to the original text. Description as a compositional verbal form preserves all the main conceptual peculiarities of the whole novel. That is the reason to consider them to be one of the possible ways of conceptual representation of the author’s deep intentions. The title of the text is the dominant subject and the topic. Descriptions are its rema. The conclusion is made that the knowledge of discourse analysis is not only an important mean of linguistics but has a high potential for translator.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. – Львів: Вища школа, 1982.
2. Nunan D. *Introducing Discourse Analysis*. – Penguin English, 1993. – 134 p.
3. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981.
4. Золотова Г.А. Роль ремы в организации и типологии текста// Синтаксис текста. – М., 1973.
5. Bronte Em. *Wuthering Heights*. – The World Classics, OUP, 1995.
6. Відповіді на 100 запитань про сполучене королівство. – МЗС, Київ, 2003.
7. Halleck R.P. *Halleck's New English Literature*. – GB: American Book Company, 1953.
8. *The New American Roget's College Thesaurus*. – USA: A Signet Book, 1995.
9. Новиков Л.А. Язык и художественное познание: Методологические заметки об эстетическом освещении действительности // *Методология лингвистики и аспекты изучения языка*. - М., 1988.
10. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. – GB: OUP, 2000.
11. Великий тлумачний словник. Під ред. В.Т.Бусол. – К.: ВТФ “Перун”, 2002.